

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԷՆ ՎԵՐՁ

Հայ Աստուածաշունչի, կամ, յընդհանուրն, հայկական մշակոյթի հազարհինգհարկւրամեայ յորելեանը, զոր ամբողջ ազգով տօնեցինք անցեալ տարի, հանգրուան մըն էր այն երկար ճամբուն մէջ, որուն վրայէն հայութիւնը քառասուն դարերէ ի վեր իր գոյութեան ընթացքը կը կատարէ: Հանգրուան մը, սակայն, որ նոյն ատեն բարձրակէտ մըն էր, ուսկից կարելի պիտի ըլլար նախիլ դէպի ետ՝ չափելու համար կտրուած անցըած ճամբան, ու դէպի յառաջ՝ տեսնելու համար թէ ի՞նչ ուղղութեան վրայ կը բացուի և կ'երկարի ան դեռ մեր քայլերուն առջև:

Ինչպիսի անցեալն ու դէպի ապագան հայեցողութեանց պատեհութիւն մը ուրեմն պարզապէս, յիշատակի և յոյսի ոգեկոչումներով համադրուեալ:

Խօսեցողցինք անցեալը, երգերու, ճառերու, ուսումնասիրութիւններու և հանդէսներու խանդավառութեանց մէջէն, որոնց անհաղորդ չգտնուեցաւ ոչ մէկ հայ որ ազգային հագի և խղճմտանք ունէր:

Պարծանքը, որով տարի մը ի բուն ոգևորեց զմեզ ապրուած երկարաձիգ դարերու վերկենցադումը մեր յիշողութեան մէջ, օտարներէն իսկ շատ չտեսնուեցաւ մեզի. անոնք, ընդհակառակն, համակրանքի և քաջալերութեան արտայայտութիւններով աւելի ևս շեշտեցին զայն մեր մէջ:

Մէկ խօսքով, 1935-ը ազգային միաթարութեան տարի մը եղաւ մեզի համար. ամէնքս ի սրտէ օրհնեցինք վիշտերով և տառապանքով բայց նաև փառքի և ուրախութեան յիշատակներով լեցուն մեր անցեալը:

Բայց տարի մըն է ահա որ արդէն դուրս եկած ենք հանգրուանէն, ու նորէն վերսկսած մեր ճամբան: Վերջացաւ տօնը, որ փառաբանութեան ծէս մըն էր մանաւանդ. կը շարունակուի սակայն հանդէսը, բուն գործը և կեանքը, որոնց մէջ կոչուած ենք վերստին ի հանդէս բերել մեր ցեղային ոյժերն ու առաքինութիւնները: Ի՞նչպէս սակայն, ի՞նչ ուղղութեան վրայ պիտի կատարուի այդ ամէնը, որպէսզի ոչինչ չը պակսի մեր մէջ՝ հետապնդութենէն այն իտէալին, որուն ձգողութիւնը դադարիքն է եղած մեր դարաւոր ազգային կեանքին:

66

Այս հարցումին պատասխանը պատգամի մը սրբութեամբը կուգայ մեզի դարձեալ անոնցմէ՝ որոնք այս ազգին ապագային պատասխանատուութեան բովանդակ գիտակցութեամբը գծեցին և հորդեցին ճանապարհը, ուսկից միայն պէտք է կատարուի մեր դնացքը գէպի մեր ճակատագրերը:

Տարեվերջի Թարգմանչաց տօնէն այդ դասն է որ պիտի ընդունինք անգամ մը ևս: Այն բեմն է ան՝ ուսկից մեր անցեալի պատկերը մեր ապագային խորհուրդը պէտք է բացատրէ մեզի:

Արդ, ներշնչութեամբ մեր նոյն իսկ այդ պատկերին, չենք վարանիր յայտարարելու թէ պահպանողականութիւնն է միակ ուղեգիծը, որուն հարկ է որ հետեւինք ազգովին՝ կարենալու համար շարունակել մեր գոյութիւնը՝ իբր համայնք, իբր ժողովուրդ կամ ազգ. այս երեք որակումներէն ո՛ր մէկովն ալ որ ուզեն ճանչնալ մեր պատմական էութիւնը:

Պահպանողականութեան մէջ է որ պիտի կարենանք մենք տէր մնալ մեր ազատութեան, այն ազատութեան՝ որ հիմնապայմանն է ժողովուրդներու ինքնութեան և բարոյական զարգացումին: Պահել՝ ինչ որ իբր արեան և հողոյ մանաւանդ հարազատ ժառանգութիւն ստացած ենք մեր նախնիքներէն. այս պէտք է լինի անխառն նշանաբանը մեր ազգային կենցաղականոնին. առո՛ր պէտք է ուղղուին մեր բոլոր ճիգերը հիմակ այն գոյավիճակին մէջ, որուն բերին հասցուցին զմեզ վերջապէս ժամանակն ու աշխարհի պարագաները:

Եթէ մենէ անհունապէս աւելի հզօր և յառաջադէմ ազգեր անհրաժեշտ կը նկատեն՝ այժմ իսկ դեռ՝ այս կամ այն կերպով հսկել իրենց ցեղային անխառնութեան վրայ, այդ մասին տարակոյս չկայ թէ նախանձախնդրութեան շատ աւելի պարտականութիւն կը ծանրանայ մեր վրայ. զի ժողովուրդի մը ներքին կեանքին ամրութեան ամենէն ապահով խարխիւներէն մին է անշուշտ ընտանիքը. այս վերջինը որչափ զերծ մնայ օտարամէտ խորթացումէ, ալլասեռումէ այնքան հեռու կը մնայ այդ ժողովուրդին բնիկ տոնականութիւնը. վիճակ՝ որ բազում ուրիշ կողմերով արդէն խարխւած մեր ազգային կազմին համար ունի անվիճելիօրէն աւելի բարձր կարևորութիւն:

Բայց, ինչպէս ակնարկեն իսկ պիտի լինէր աւելորդ, աւելի կենսական է հարկը հոգեկան ժառանգութեան պահպանումին:

Խ՛ղձ կ'անդիտանայ, և ո՞վ պիտի կարենար տարհամոզել զմեզ թէ անողոք բախտը մինչև դեռ երէկ թոյլ տուաւ անխնայ որ շատ բան կորսնցնենք այդ մարդին մէջ ևս: Բացի նիւթական այն փայլուն կացութենէն՝ որ մեզմէ բնականորոշած բազմաթիւ վայրերու մէջ մեր ձեռքը տուած էր տնտեսական շարժումին անիւր, բացի քաղաքացիական դիրքի և քաղաքային պաշտօններու աջառու առաւելութիւններէն՝ զորս մեր ազգակիցներէն շատեր ունէին իրենց զանազան կարգի ընդունալութեանց շնորհիւ, կորսնցուցինք՝ զրեթէ ամբողջովին՝ տեսակ մը ներքին ինքնավարութեան ընկերային այն վիճակը, զոր ունէինք իբրև արդիւնք Սփիւռքի մեր ամենէն հոծ զանգուածներուն մէջ՝ ձեռք բերուած առանձնաշնորհեալ իրաւակարգերուն, կորսնցուցինք մեծ մասամբ կրթական ուժեղ այն կեանքը, որ հաւաքական և անհատական ձեռնարկներով ուշադրաւ բարձրութեան մը հասած, ամենէն պատուազօր նշաններէն մին էր մեր ցեղային արժանաւորութեան:

Այո՛, կորսնցուցի՜նք այս ամէնը, և դեռ ուրիշ առաւելութիւններ. չի կրնար գտնուիլ Հայ մը որ ունենայ այս մտածումը ու չզգայ անհուն արտմուծեան մը թանձրանալը իր սրտին մէջ։ Այո՛. բայց այնու ամենայնիւ ոյժ պէտք է զգանք տալաւին ամէնքս ալ խորհելու թէ պէտք չէ յուսահատի՜նք, զի «կորսնցուցի՜նք, բայց չկորսուեցանք». ու պիտի կորսուէինք զուցէ, եթէ չկորսնցնէինք»։ Նմանեցանք ալեկոծութեան մատնուած ճամբորդին, որ ալիքներուն կը նետէ իր ամենէն թանկարժէք բեռներուն ծանրութիւնը, ազատելու համար ինքզինքը։

Ձեռք կորսուած. ա՛յս է մեծագոյն ճշմարտութիւնը. ողջ է մեր մէջ հողին, որ աղբււրն է միւս ամէնքին, Ողջ ենք ազգովին. զի ունինք էական այն տարրերը, որոնցմով կը յօրինուի ժողովուրդի մը կենդանութիւնը. մեր հաւատքը, որ է մեր եկեղեցին. մեր ինքնութեան ջիւղն իսկ՝ որ է մեր լեզուն. մեր գոյութիւնը արժեւորող ամենէն մեծ առաւելութիւնը, այսինքն մեր զրահանութիւնն ու մշակոյթը։

Արդ, երբ կ'ըսենք թէ պահպանողականութիւնն է որ պիտի ապրեցնէ զմզ, կը հասկնանք պարզապէս թէ մեր կենդանութեան այդ հիմնատարերը անկորուստ պահելու՝ յաւերժացնելու ճիգն է որ պիտի ապահովէ մեր ազգային գոյութիւնը։ Ազգերը կ'ապրին ազատութեան մէջ, ու քաղաքականէն աւելի՝ հոգեկա՛ն ազատութեան մէջ։ Այս ճշմարտութեան ապացոյցը մեր պատմական փորձառութեան մէջ է ինքնին։ Դարեր և դարեր ենթարկեալ կամ զերի ապրեցանք քաղաքականապէս, բայց երբեք չդադրեցանք ապրիլէ իբր ազգ, վասնզի բնաւ չկորսնցուցինք մեր հոգեկան ազատութիւնը, որուն տէր մնացինք միշտ մեր լեզուովը, մեր զրահանութեամբը, ու մանաւանդ ասոնց իսկական պատասպարանը հանդիսացած մեր եկեղեցիով։

Պահպանողականութիւն՝ հոգեկան ազատութեամբ, կամ, ազատութիւն՝ հոգեկան պահպանողականութեամբ. ա՛յս է եղած հայութեան ազգային նշանաբանը՝ իր ազգային գիտակցութեան առաջին օրէն ի վեր մինչև երէկ. այդ զապա՛մա՛ն է որ տօնեցինք ազգովին, տարի մը առաջ, Աստուածաշունչի հալացման և հայկական մշակոյթի յորեկինական հանդէսներով. ա՛յդ՝ մեր ճամբան, մինչև ժե. դարեակի հանգրուանը, նոյն այդ պէտք է ըլլայ նաև մեր նշանաբանը, մեր ճամբան յուսաւորող զապա՛մարը, հանգրուանէն ետքն ալ։ Այս կ'ըսէ մեզի Սրբոց Թարգմանչաց, մեր մեծ ռահանորդներուն, տօնը։ Պահել եկեղեցին, պահել լեզուն, պահել ազգային մշակոյթը։

Երբ խօսքը կ'ընենք հոս եկեղեցիին, Հայ եկեղեցիին, չենք ուզեր ակնարկել ալլադաւան հատուածումներուն, դէպի ուշ կամ կանուխ ապագայնաւորում բացուած այդ ճամբաներուն, որոնց մասին պարզ է մեր տեսութիւնը և քանիցս հրապարակուած այս էջերուն վրայ և այլուն, այլ այն մտայնութեան, որով, տեսալ մը կարծեցած ազատականութեամբ կամ ազատաստութեան մէջէն, մեր մտաւորականութեան և մանաւանդ երիտասարդութեան պատկանողներէն շատեր կը բռնադատեն ինքզինքնին նայիլ մեր եկեղեցիին, զայն նկատելով իբր լոկ ազգայնական կամ մշակութային հաստատութիւն։ Արդ, ի դէպ է որ, Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ մանաւանդ, ու անոնց գործին խորհուրդէն նոյն իսկ թելադրուած, մտածենք թէ եկեղեցին՝ առանց կրօնքի կեան-

քին՝ դատարկ տակաւ մըն է միայն, որ չի կրնար ծառայել ո՛չ իր կոչումէն իրեն համար յատկաւորուած նպատակին և ոչ անկէ տարբեր որ և է ուրիշ նւապատակներու, իսկ կրօնքով կենդանի՝ գերազանց ոյժն է ան, արդիւնաւորող ամէն բարի նպատակներու: Հայ եկեղեցիին, այսինքն քրիստոնէութեան մէջ մեր գոյաւորուած Հաստատութեան մեծագոյն պաշտօնը ա՛յդ է ամենէն աւելի, սովորեցնել և յիշեցնել թէ չենք կրնար ապրիլ, ո՛չ իբրեւ համայնք և ո՛չ իբրեւ ազգ, առանց Աւետարանէն մեր կեանքին մէջ հոսած բարոյական զօրութեան: Այդ իմաստով ցանկալի է որ հասկցուի և զործադրուի եկեղեցւոյ հանդէպ պահպանողականութեան գաղափարը:

Երբ կը յիշենք հայ լեզուն՝ իբրեւ պահպանումի արժանի տարր մեր ազգային կեանքին մէջ, մեր նայուածքը կ'երթայ Մփիւռքի մեր տարաշխարհիկ գաղութներուն մանաւանդ, որոնք միջավայրի ազդեցութեանց բռնութեան տակ ամենէն աւելի ենթակայ են, դիտենք, զայն կորսնցնելու վտանդին: Հայութեան հոգին է որ պարտք կը դնէ անոնց վրայ, ընել իրենց բովանդակ կարեւրութեան հոգին համար անմահ նախնիքներէ մեղի իջած այդ սուրբ ժառանգութիւնը: Ոճիւր է թոյլ տալ որ մայրենի բարբառը դադրի առանին լեզուն լինել ընտանեկան յարկերէն ներս: Անհրաժեշտ է ամէն տեղ կազմել մանկանց վարժողներ, ուր ազգին սիրասուն փոքրիկները սովորին իրենց գերագոյն ծնողքին լեզուն: Հասարակական հաւաքումներու մէջ, ո՛ր և է պատեհութեամբ կատարուած, արտասահմանի Հայերը մանաւանդ, պէտք է կանոն դնեն իրենց՝ հայերէն միայն խօսիլ ու երգել. և ստէպ հաւաքուիլ նոյն իսկ լոկ խօսելու և խօսակցելու համար հայերէն: Զայն պահելու մտադիր ջանքը գերագոյն ջանքը պէտք է լինի բոլոր Մարմիններուն և Ընկերութեանց, որոնք Աստուծոյն և իրենց արիւնէն պարտականութիւն են ստանձնած ազգային ինքնապահպանութեան՝ օտարութեան մէջ:

Իսկ մշակոյթը... ազգին այս ցիրուցանուած դրութեան մէջ, ամենէն դժուարին բանն է այդ անշուշտ, քանի որ ազգային զրականութիւնն և քաղաքակրթական աշխատանք համախմբօրէն և զանգուածովին ու հայրենի հողին վրայ ընակող ժողովուրդի մէջ կրնան ծաղկիլ: Եւ սակայն, եթէ կատարեալն անկարելի է գլխովին, մասնականը չէ բոլորովին անհնարին, երբ համայնքին մէջ կան ազգին անցեալին և պատմութեան իրազեկ և սրտի տէր մարդիկ եւ զանոնք քաջալերող Մարմիններ, երբ կրնան յարաբերութիւն հաստատել մայր հայրենիքի և մեծ գաղութներու մտաւորական, կրօնական և հասարակական կեանքին հետ. երբ վերջապէս պահպանողականութեան լաւ հասկցուած ողին է որ կ'առաջնորդէ ամենուն, իրենց զգացմանց և դէպի ազգը ունեցած իրենց պարտականութեանց ըմբռնումին մէջ:

Ահա՛ թէ Բնչպէս պիտի շարունակենք մեր գնացքը ճամբուն այն մասին մէջ, որ կը բացուի մեր առջև՝ Հանգրուանէն մեկնելէն վերջ:

★ ★ ★